

Glenn Clark z Aucklandu na Novém Zélandu vyrazil letos 16. srpna na 1000 km dlouhou trasu pochodu smrti svého otce, válečného zajatce G. W. Clarka. Za čtyři týdny projel Glenn na kole cestu, kterou jeho otec šel pěšky v roce 1945 déle než tři měsíce. Z velké části přes území Moravy a Čech.

Spolu s ním prošlo tento pochod smrti 60-70 000 válečných zajatců. Od konce ledna, za mrazu a zimy, chladným jarem, až do osvobození v prvních květnových dnech. Cesta Glenna rozhýbala mnoho událostí – napříč celou republikou.

První setkání v Holicích – poznávám osudy vojína G. W. Clarka

Středa 23. 8. (Český Těšín – Nový Bohumín – Holice). Ráno otvírám mail od Petra Majera, kronikáře města Bystřice, předsedy ČsOL Frýdek-Místek a znalce všeho, co se u nich v okolí blízkém i vzdáleném děje. Posílá mi článek „Novozélandčan se vydal na trasu smrti, po které šli váleční zajatci“. Na obrázku vidím Glenna Clarka, kterého v té chvíli ještě neznám, v rozhovoru nad mapou s paní Gabrielou Hřebačkovou, místostarostkou Českého Těšína a Martinem Krůlem z Muzea Těšínska. V článku lovím data, Glenn vyjel na cestu už před týdnem 16. srpna. V duchu projíždím trasu zimních pochodů smrti válečných zajatců – Olomouc, Mohelnice, Litomyšl, Hradec Králové, Jičín.... počítám, kde asi teď může být, jak rychle vlastně jede? Volám do Českého Těšína, vzápětí nacházím další článek od novináře Tomáše Januszka s mailovou adresou Glenna. Ten mi posílá ochotně i fotografii Glennova otce. Mezitím mi konečně odpoví Glenn na mail – dnes večer bude nocovat v Holicích. Což si nenechám ujít, je to jen 1,5 hodiny autem z Prahy. Kolem osmé večer se poprvé setkáváme – Glenn sdílí mé nadšení, těší ho zájem o osudy jeho otce a o pochody smrti. Původně čekal na své cestě více pozornosti a informací. Postupně pochopil, že pochody smrti jsou i v Evropě téma teprve objevované, i po více než 70 letech od konce války.

Glenn mi představuje svého otce, vypráví, ukazuje dokumenty. Vojín George William Clark z Aucklandu, pro své blízké Jack, na první pohled přitažlivý mladý muž, sportovec, cyklista. Do zajetí se dostal v červnu 1942 v Egyptě. Novozélandské jednotce se tehdy podařil noční průlom z téměř beznadějněho obklíčení u Minqar Qaim. (Je poněkud nechvalně známý pro oběti z řad raněných vojáků německého vojenského lazaretu - Glenn mě na to sám upozornil.)

Glennův otec byl však jako řidič jednoho ze zasažených nákladních aut vyhozen při explozi ven z vozu. Při pádu si zlomil stehenní kost. Bitevní palbu přežil, byl nalezen a zajat italskými vojáky, tehdy pod velením generála Rommela. Převezen do Itálie, kde pobyl v několika lazaretech až do chvíle vystoupení Itálie z války. Britské zajatce, tedy i Novozélandčana Clarka, měli přijet osvobodit spojenci. Němci byli bohužel rychlejší, nestáli o osvobozené vojáky, které co nevidět nasadí znovu do boje proti nim.

V listopadu 1943 je G. W. Clark už v německém zajetí ve Stalagu VIII A (Zhořelec), později VIII B (polský Těšín). Pracuje pak v jednom z jeho mnoha pobočných táborů v Novém

Bohumíně. Zlomená noha zůstane až do konce života kratší, kulhá – práci, přežití zajetí a nakonec i absolvování pochodu smrti, mu to nepochybně ztížilo. A co víc, doma byl známým a úspěšným cyklistickým závodníkem. Na kole už po válce jezdit nemohl. Jeden z důvodů, proč Glenn trasu na počest otce chtěl projet na kole.

Glenn jako nejmladší syn o této době moc od otce vyprávět neslyšel. O zajetí nebo pochodu smrti téměř vůbec nic, ani jeho rodina. Až po smrti rodičů se Glenn dostal ke korespondenci otce ze zajetí. Také k soupisu míst pochodu smrti pořízenému jeho otcem. Ale nebylo se už koho zeptat. Ostatní váleční zajatci, kamarádi otce z novozélandského Spolku válečných zajatců, už také nežili.

Glenn se rozhodl pátrat sám – už v roce 2009 podnikl cestu do Evropy. Navštívil Lambinowice, muzeum na místě bývalého Stalagu VIII B Lamsdorf. Dostal se na místa pobočného tábora v Novém Bohumíně, za pomoci místního učitele místo dokonce našli. A letos se rozhodl projet celou trasu pochodu smrti – téměř 1000 km - na kole.

Pak jsem na oplátku vyprávěla, co vím o pochodech smrti válečných zajatců u nás. Vysvětlila jsem, kudy a jak přes naše území procházely – což potvrzoval i soupis obcí pořízený jeho otcem. Jak s nimi německé stráže zacházely, kolik přinesly ztracených životů, o pomoci na českém území poskytované často a přes přísný zákaz. Počty obětí, pochodů, i včetně pochodů vězňů koncentračních táborů.

Glenn nenacházel na trase o pochodech smrti informace, přičítal to neznalosti českého prostředí a jazyka. Viděl hlavně hroby a pomníky sovětských vojáků a považoval to spíš za pozůstatek minulého režimu. Vyvedla jsem ho z omylu a vysvětlila poměry padlých spojeneckých a sovětských vojáků v závěru války. I to, že v mnohých hrobech jsou často pohřbeny vedle těchto padlých v bojích i oběti z řad sovětských válečných zajatců z pochodů smrti. Také těch, co utekli k partyzánům, ale padli nakonec v osvobozeneckých bojích.

Glenn především přiznával a zdůrazňoval, že si až tady naplno uvědomil, jak těžká pro všechny u nás a v Evropě doba války byla a jak zde všechno poznamenala, zničila. Těch obětí si váží takto ještě víc. Vyjádřila jsem Glennovi naopak velké uznání za jeho úsilí a odhodlání věnované cestě po stopách jeho otce – to se dnes jen tak nevidí. A také jejich zemi, která poslala své vojáky do vzdálené války v Evropě.

Glenn pak jede dále, kolem Hradce Králové a Jičína. Velkým městům se trasy pochodu smrti totiž záměrně vyhýbaly. Především proto, aby německé stráže zamezily pomoci obyvatel. Také aby se vyhnuly hlavním silnicím ucpaným německými uprchlíky, přesuny vojsk a zbraní, zásob na frontu.

Navštěvuje po cestě hřbitovy a pomníky. Učí se těžko ale přece rozumět českým nápisům a s pomocí internetu dokonce i azbuce. Dívá se očima svého otce – vnímá kostely, staré budovy, stodoly, kde mohli zajatci přespávat. Křížky u cesty a kostely – diví se, že jich máme u nás v zemi s poměrně malým počtem věřících tolik a tak zachovalých. Píše blog, aby rodina a přátelé „byli při tom“.

A my zatím domlouváme s Josefem Doškářem (ČSBS Česká Lípa, ČsOL Nový Bor) pro Glenna překvapení. Josef se ho chystá doprovodit na kole na cestě ze Sobotky do Mladé

Boleslavi. A nejen to. Josef je rodák z Dolního Bousova. A tak bleskově organizuje s pomocí místostarosty obce Josefa Vyníkala setkání s paní Jaroslavou Pickovou, pamětnicí pochodů smrti z vedlejšího Horního Bousova.*

V Horním Bousově pro nás odkrývají pamětníci obraz pochodů smrti

Pondělí 28.8. (Hradec Králové – Jičín – Sobotka – Mladá Boleslav). Vše domluveno, v pondělí ráno se setkávám s Glennem znovu. Zastavujeme nejprve v Sobotce před hřbitovem, kde je hrob a pomník sovětských válečných zajatců, obětí pochodu smrti. Pak ranní setkání Glenna s Josefem - je krátké, ale mají si hodně co říci. Glenn vypráví o oslavách Dne válečných veteránů na Novém Zélandu (25. dubna, tzv. Anzac Day), kterých se účastní čím dále více mladých lidí, z třetí generace, z úcty k již zemřelým veteránům. Zmiňuje i svou myšlenku na obnovu Spolku válečných zajatců na Novém Zélandu, který je momentálně nefunkční, pro jejich potomky a jiné aktivisty. Glenn nám ukazuje znak tohoto spolku, který veze celou cestu s sebou. Josef vypráví, jak válka postihla jejich rodinu, o osudu svého otce. Také o pochodech smrti, zdůrazňuje mnohem krutější podmínky a oběti z řad vězňů koncentračních táborů.

Pak už oba vyrážejí na kole do nedalekého Horního Bousova. Pamětnice paní Picková i Glenn se setkávají v místech, kde přebývali sověští zajatci. Oba jsou setkáním velmi dojatí. Mohla tehdy opravdu jeho otce vidět. V Horním Bousově zajatci nocovali. Podle jeho zápisu to bylo 5. března 1945. Slyšíme od ní, jak stovky zajatců do vesnice přicházely, přenocovaly a zase odcházely, po několik dní. Sovětské zajatce nahnali do stodoly, jídlo se jim lilo do koryt pro prasata. Paní Picková, tehdy čtyřletá, jim s maminkou vozila každý večer napečený chleba, který se jim rozdělával pod dohledem německých strážů.

Jsme pak srdečně přijati na radnici v Dolním Bousově místostarostou Josefem Vynikalem i starostou Miroslavem Bočkem. Glennovi pak vše o týden později potvrzuje další svědek událostí z Horního Bousova, pan Jaroslav Bulín, na konci války sedmnáctiletý. Doškářovi a Bulínovi se znali, a tak Josef věděl, že pan Bulín vozil tehdy jídlo sovětským zajatcům. Pan Bulín vypráví, co má dodnes před očima – sovětské zajatce v ubohém stavu, bez bot, jen hadry nebo sláma na nohou převázaná provázky, v otrhaných zbytcích uniforem. Nemocní, mnozí se nemohli ani hýbat, jen zůstali ležet ve stodole, ani najíst se nemohli, viděl je tam ležet na slámě. Jak mohli jít zase dále a přežít, za dalšího bití strážemi, to bylo pro něj nepochopitelné.

Pan Bulín mi později ukáže i dům v Horním Bousově, kde ubytovali „Anglo-Američany“, jak se tehdy říkalo zajatcům jiných národností. Ti byli vždy od sovětských zajatců odděleni a měli se o poznání lépe. Dostávali balíčky Červeného kříže, jejich uniformy byly udržované, byli v lepších podmínkách i během zajetí. Také vyprávěl, stejně jako paní Picková, o tzv. národních hostech, Němcích prchajících v tu dobu na západ před frontou. Jak se jim dostávalo pomoci, jídla, noclehu, což byla pro místní povinnost. A zpět, obzvlášť čeští obyvatelé, slyšeli často místo díky jen arogantní a povýšenou odezvu.

Glenn s Josefem dokončují společnou jízdu v Mladé Boleslavi u pomníku Mileny Hážové – školačky zastřelené 8. března 1945 německou stráží právě při průchodu pochodu smrti válečných zajatců. Podávala chleba jednomu ze zajatců, stráž zřejmě mířila na zajatce, ale zastřelila ji. Vyslechla jsem i další příběh postřeleného mladoboleslavského chlapce při pochodech smrti od pana Josefa Heislera, pamětníka, který viděl krátce pochody tehdy v Mladé Boleslavi na Dubcích. Chlapec to přežil, pan Heisler se s ním později znal. Německé stráže byly ve městech opravdu nervózní a agresivní, zpravidla se městům pochody vyhnuly. Mladá

Boleslav byla výjimkou – a neobešlo se to bez následků.

Večer se pak setkáváme ještě s Tomášem Pilvousem a Pavlem Koštejnem z ČsOL Mladá Boleslav. Ti doplňují mimo jiné pro Glenna informace o účasti našich čs. vojáků v bojích v severní Africe, kde byl raněn i jeho otec. Pro všechny bylo ten den setkání s Glennem vzácné, přeneslo nás do atmosféry tehdejších dnů. Rozkrylo další souvislosti, které by nás bez jeho cesty nenapadly. Glenn pak z Mladé Boleslavi pokračoval do Slaného. Odtud přejel vlakem do Prahy na dvoudenní přestávku. Jeden z těchto dnů jsme věnovali návštěvě archivu VHÚ. Nenašli jsme sice kartu válečného zajatce jeho otce, ale Glenn pochopil, co je v archivu k dispozici. A jak obtížné je něco konkrétního o otci vyhledat.

Příběh zastřeleného zajatce Ernesta Browna letí na Nový Zéland

Pátek 1. 9. (Všetaty – Kralupy n/Vlt. - Slaný). Glenn přejíždí zpět z Prahy na trasu do Slaného a já dostávám zprávu a foto od pana Neséta z daleké severní Moravy. Ten neúnavně sbírá svědectví o pochodech smrti válečných zajatců již několik let. Dozvěděl se ode mne o cestě Glenna a vybavil se mu příběh, až romantický – ale se smutným závěrem.

Novozélandčan Ernest Browne byl vězněn jako válečný zajatec v moravském Úsově. Zamiloval se do místní dívky a večer se nad úsovským zámek často scházeli v lesíku. Německý strážce na něj před jednou ze schůzek čekal a zastřelil ho – za nedovolené opuštění tábora. Pan Nesét s paní knihovnicí Hamplovou z Úsova vyrazili na místní hřbitov a opravdu u kostela našli náhrobní kámen s jeho jménem. Foto mi hned zaslali. Dávám zprávu Glennovi a jeho příbuzní na Novém Zélandu okamžitě reagují.

Jeho bratr Warren objeví kontakt na příbuzné Ernesta Browna, i na jeho dosud žijícího bratra Allana. O dva dny později si s ním už telefonuje. Rodina Ernesta dostala jen zprávu, že byl jako zajatec zastřelen na útěku. O své dívce jim Ernest psal, i o jejich plánech po válce se vzít. Ale netušili, že k zastřelení došlo takto tragicky. Zpráva je dojala a potěšil je i zájem v daleké zemi v Evropě o jejich Ernesta. Hledáme ještě, kde je pohřben. Jeho ostatky byly převezeny v roce 1947 do Prahy, zřejmě na některý ze hřbitovů spojeneckých vojáků.

Lambinowice – do míst válečného zajetí a smrti

Pátek 8.9. (Jesenice – Bečov n/Teplou – Mariánské Lázně). Zatímco Glenn pokračuje dál Čechami na západ, směřuji naopak na východ, na Moravu a do Polska. Na místa, odkud tyto pochody smrti vycházely. Do polských Lambinowic, kde je muzeum a pietní území na místě bývalého Stalagu Lamsdorf.

Lambinowice stojí za návštěvu. Expozice vás vtáhne do tehdejší hrůzné atmosféry fungování stalagu, jednoho z mnoha. V okolí tábora jsou rozlehlá pohřebiště – snad nejhorší dojem, který si odvezete. Ještě z doby věznění zajatců před a během první světové války je zde zhruba

šestihektarové pole křížů. Nekonečné řady - celkem asi 7 000 obětí, z poloviny ruských zajatců. Další 4 000 obětí je zde pohřbeno bez křížů, v masových hrobech z počátku druhé světové války. To však zdaleka není vše.

Na opačné straně od tohoto pohřebiště byl zřízen po napadení Sovětského svazu v červenci 1941 Stalag 318/VIIIF s kapacitou 200 000 zajatců. Byli zde také vězni z řad polských (6 000) a slovenských povstalců (1 500). Nedaleko je dvouhektarové pole masových hrobů obětí, opět především sovětských zajatců – i to už je bez křížů. Přesný počet pohřbených není znám, poválečné sondy potvrdily dnes udávaný odhad – 40 000 mrtvých. V tzv. „britském táboře,“ asi 2 km vzdáleném Stalagu 344/VIIIB, byli vězněni zajatci ostatních národností, pohřbívaní také do bezejmenných hrobů. Počet obětí je odhadován kolem 500 mrtvých. Co se týče míst mnoha dalších pobočných táborů a provozů, kde vězni pracovali, je průzkum teprve v počátku. Na všech těchto místech umírali další zajatci. Místa, odkud vycházeli na pochody smrti směřující na naše území (mnohé jiné pochody směřovaly z Lamsdorfu a jiných stalagů na západ a na sever do Německa), musíme teprve hledat. Víme jen názvy měst, Katowice, Gliwice, Tarnowskie Góry a mnohá další.

Konečně svoboda, cesta letos končí i pro Glenna

Úterý 18.9. (Weiden – Plattling – Mnichov). Když dopisuji tento článek, je Glenn v Mnichově, cestu včera dokončil. Z bavorského Weidenu, kde byl za druhé světové války další z velkých stalagů, se vydal do Plattlingu výjimečně vlakem, jako jeho otec. Byla to jediná část cesty, kterou zajatci tehdy nešli pěšky. V Plattlingu je zastihl nálet spojenců, podle zápisů otce bez obětí z řad zajatců. Pak vyrazili zajatci znovu na cestu pěšky k Mnichovu. Glenn využil vzpomínky jiného novozélandského zajatce, který velmi pravděpodobně podle dat a míst průchodů byl ve stejné koloně zajatců jako jeho otec. Vyprávěl o velkém hladu v posledních týdnech pochodu, běžně několika dnech bez jídla. Lze předpokládat, že balíčky po rozbombardovaných cestách a železnici už jistě nedorazily. A německé obyvatelstvo zajatcům nepomáhalo.

Osvobození byli počátkem května 1945 americkou armádou u Mnichova. Domů na Nový Zéland se otec vrátil až na začátku srpna 1945.

Také Glennova cesta skončila - projel ji za čtyři týdny, pozítří letí zpět na Nový Zéland. Veze domů spoustu novinek a zážitků. A dost těch smutných. Připomněl je i nám. Děkuji všem výše jmenovaným v tomto článku, kteří ho přijali v České republice a pomohli oživit příběhy těch těžkých dnů konce války. Rozhodně ví Glenn mnohem víc o osudech svého otce a mnohých jiných, kteří byli na pochodech smrti. Viděl jména a hroby těch méně šťastných, co nepřežili. Návratu svého otce si váží o to víc. Má za sebou stejně jako on cestu, na kterou nikdy v životě nezapomene.

Milena Městecká, foto autorka a archiv Glenna Clarka

*Vůbec první reportáž-rekonstrukci pochodů smrti válečných zajatců provedl dávno před námi a mnohem objektivněji Stanislav Motl. V dlouhozapomenutých složkách o pochodech smrti objevil před lety vzácné, tajně pořízené fotografie. Odhalil i jejich autora, vyhledal další pamětníky. Zpracoval příběh pro rozhlas i do své knihy pod názvem *Silnější než strach*. Šlo o část pochodu smrti válečných zajatců z České Třebové do Chocně. O pomoci zajatcům od obyvatel obcí Jehnědí, Džbánov, Hrádek a Svatý Jiří. Svědectví o hrozných podmínkách zimních pochodů byla pro mne tehdy šokující. O pochodech smrti natočil od té doby několik dalších pořadů.*

{phocagallery view=category|categoryid=175|limitstart=0|limitcount=0}